

חדר בריהודה

יומן רשת

- בְּלוֹג (מאנגלית: blog – קיצור של weblog)

יומן אישי ובו בעל היומן מפרסם מהגיגיו ומיצירותיו, מאמרים, קישורים, מידע וכדומה. יומן הרשת עשוי להיות גם טור עיתונאי בְּמִרְשָׁתָּהּ. היומן חשוף לגולשים ומומין אותם להגיב על המתפרסם בו.

תגובית

- "טוֹקְבֵק" (באנגלית: talk-back)

תגובה של גולש על פרסום במרשתת – על ידיעה באתר חדשות, על מאמר עמדה, על רשימה ביומן רשת ועוד.

המונח תגובית בסיומת "ית" – לציון הקטנה – על שום שהתגוביות קצרות בדרך כלל.

החסן ניד

- "דִּיֶּסֶק און קִי" (שם מסחרי, מאנגלית: portable USB flash drive, USB flash (storage device, key-chain drive)

התקן קטן לאחסון של מידע אלקטרוני, כגון קבצים ותכנות. ההחסן הנייד משמש לניבוי ולהעברת מידע ממחשב למחשב. הוא מחליף את התקליטונים למיניהם ששימשו בעבר אמצעי אחסון.

רמז צץ

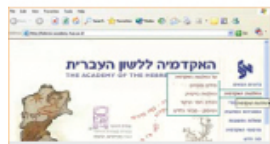
- (באנגלית: tooltip)

במחשבים: כתובית שצצה בעת שימצביעים בעזרת העכבר על איקון או על מילה במקצב. בכתובית – תיאור קצר של האיקון או מידע על המילה.

סלון צץ הוא חלק המופיע במצג המחשב, ובו אזוהה, הנחיה או שאלה למשתמש, כגון תזכורת לשמור קובץ במעבד תמלילים או דרישה לכתוב כתובת במכתב אלקטרוני. על המשתמש להגיב על הכתוב בחלון בטרם ימשיך בעבודתו במחשב.

תנו דעתכם

במכשירים חשמליים ואלקטרוניים משמשים שני זוגות פעלים: **הדליק**, **כיבה**; **הפעיל**, **הפסיק**. **מדליקים** את המכשירים בלחיצה על on או power. **מכבים** את המכשירים בלחיצה על off. יש מכשירים שהשימוש בהם כרוך בווג פעלים נוסף: **הפעיל** (play) ו**הפסיק** (stop). כגון רשמקול ומקלטת חזי (מקלטת וידאו). פעלים אלו משמשים גם בתכנות מחשב מסוימות.

רמז צץ

החסן ניד

המונחים שבעלון הזה הם לקט של מונחים בטכנולוגיות המידע שאושרו במליאת האקדמיה ללשון העברית בשנת תשס"ז.

המינוח העברי

מעשה המינוח של האקדמיה הוא המשך ישיר ורצוף של המעשה שנעשה בוועד הלשון העברית. באקדמיה פעלו ופועלות ועדות מינוח מקצועיות בתחומים רבים ומגוונים. פרי עבודתן של הוועדות הוא מילונים מקצועיים שאושרו במוסדות האקדמיה ומשמשים את אנשי המקצוע ואת הציבור הרחב.

המינוח המקצועי בימינו

שלמה נאה

לצד הכנת המילון ההיסטורי מהווה עבודת המינוח חלק עיקרי בפעולתה המדעית של האקדמיה ללשון העברית. בוועדות המקצועיות ובוועדת המינוח המרכזית חוברים מומחים מן התחומים המקצועיים עם מומחים ללשון כדי לקבוע מונחים עבריים מדויקים בכל תחומי המדע, הטכנולוגיה, הכלכלה, האמנות, חיי הרוח וחיי היום-יום. עבודה רוחשת זו מתנהלת באינטנסיביות כבר יותר ממאה שנה, מאז ייסוד ועד הלשון, והיא מלווה את התפתחות החיים בארץ בפעילות מתמדת של התאמה, שינוי וחדוש.

אנו עומדים כיום בפני מבול גובר והולך של מונחים הדורשים חלופות עבריות.

היום כבר איננו חוששים כפי שחששו הראשונים שמא העברית, שקמה לתחייה מתוך מקורותיה העתיקים, אינה מסוגלת להתמודד עם הדרישות הקפדניות של המינוח המדעי המודרני. העברית החיה והתוססת שלנו מגלה יכולת מופלאה של שימור וגמישות בקריאת שמות לכל העצמים הטכנולוגיים והתרבותיים החדשים. ואף על פי כן ניצבות היום בפנינו בעיות

חמורות לא פחות, ואולי אף חמורות יותר, בסיגול המינוח המקצועי שאינו נעשה קל ופשוט יותר עם חלוף הזמן. זאת בעיקר בשל ההתפתחות המואצת של המדע והטכנולוגיה, בייחוד בתחומי התקשורת והמחשבים. אנו עומדים כיום בפני מבול גובר והולך של מונחים הדורשים חלופה עברית, והפער בין יכולת הפעולה שלנו ובין הדרישות המתרבות במהירות מתרחב באופן מדאיג.

טכנולוגיית המידע מציבה בפנינו בעיה חמורה במיוחד מאחר שחלקים רחבים שלה חדלו מלהיות נחלתם הבלעדית של מומחים לדבר – כמעט אין היום אדם שאינו משתמש באמצעי מחשוב ותקשורת מתוחכמים שימוש יום-יומי. מונחים רבים בתחום זה אינם מונחים מקצועיים בלבד אלא הם משמשים יותר ויותר בשפה המדוברת. ואם אנו שומעים היום מי שאומר "תעשה פורוורד" – או באופן יצירתי יותר "תפרוורד לי את המייל" – אנו יכולים מצד אחד לעמוד על חיותה וכושרה של העברית לסגל בטבעיות מונחים זרים, ומצד שני להבין את הסכנה שבחדירה המסיבית של אנגלית המחשבים לתוך השפה העברית.

דוגמה זו ושכמותה מלמדות כי בתחום זה לא בהכרח תצמח טובה ללשונו אם ניתן לה "להסתדר לבד", והן מצביעות על הדחיפות שבעבודת המינוח המסודרת, החיונית לשמירה על עצם דמותה של השפה ולא רק כעזר לגופים המקצועיים. הצורך הטבעי של דוברי השפה במינוח עברי בכל התחומים מתבטא גם בתרגומים ספונטניים מן האנגלית הנעשים בידי חברות מסחריות בספרי הדרכה טכניים ובמנשקים העבריים של תכנות המחשבים, וגם בידי חוקרים ואנשי מקצוע בתחומי ידע שרוב הספרות המקצועית שלהם כתובה בשפות זרות, בעיקר באנגלית. בתרגומים אלו יש לפעמים יצירות יפות, אולם בדרך כלל הם סובלים מפשטנות של תרגום מילה תחת מילה מן האנגלית, וכך מוסיפים הם ללשונו מבנים וצירופים שאינם מתאימים לרוחה.

עבודת המינוח המסודרת חיונית לשמירה על עצם דמותה של השפה ולא רק כעזר לאנשי המקצוע.

ועדות המינוח של האקדמיה פועלות בתוך הסבך הזה במאמץ מתמשך מול שיטפון המילים הזרות ותרגומיהן, והן עוסקות בעיקר בביקורת של המונחים המקצועיים שקבעו בעלי

המקצוע בתחומיהם, בעדכון מתמיד של המונחים הישנים וגם, לעתים, בהמצאת מונחים חדשים. חשוב להדגיש שבעיקרה מטרתה של מלאכת המינוח אינה בריאת מילים חדשות אלא כאמור הסדרה ותיאום של מונחים, שרבים מהם כבר משמשים את בעלי המקצוע. ועדות המינוח עובדות בשיתוף פעולה הדוק ופורה עם גופים ממלכתיים וציבוריים כמו צה"ל, מכון התקנים ומשרדי ממשלה, ופועלים בהן עשרות חברים בכל הארץ, אנשי מקצוע ואנשי לשון – כולם עובדים בהתנדבות גמורה מתוך מסירות למקצוע ואהבת הלשון.

השכר האמתי לעבודת המינוח המאומצת הוא בכניסת המונחים לשימוש טבעי כפי דוברי העברית.

פרותיה של עבודה מאומצת ומסורה זו ניכרים במאות מילוני המונחים, בכל תחומי המדע והחיים, שהפיקה האקדמיה, ובמאגר שבאתר האקדמיה במרשתת המחזיק יותר ממאה אלף מונחים. אבל השכר האמתי למאמץ הזה הוא בכניסתם של המונחים הללו לשימוש טבעי בפיהם של העוסקים במקצוע ובלשונום החיה של דוברי השפה העברית.

פרופ' שלמה נאה הוא יושב ראש ועדת המינוח המרכזית.

ועדות מינוח רבות פעלו ופועלות בעשור האחרון:

- איכות הסביבה • אלקטרוניקה • ביולוגיה • ביטוח • בנקאות ושוק ההון • גאוגרפיה • זואולוגיה • חירום • טכנולוגיית המידע
- יין • משפט • סוציולוגיה • ספרות • פילוסופיה • צמחי ארץ ישראל • רפואה • תחבורה • תקשורת.
- הוועדות מתכנסות בבית האקדמיה ללשון העברית וגם מחוצה לו: במכון התקנים הישראלי בתל-אביב, באוניברסיטת בן-גוריון ועוד.

על אנשי מקצוע שוחרֵי הלשון קציעה בַּץ

המשורר הפורטוגלי הנודע פרננדו פסואה בספר הפרוזה שלו "ספר האי־נחת" כותב: "לומר מה שאתה מרגיש בְּדיוק כפי שאתה מרגיש – בבירור, אם הדבר הוא ברור; בערפול, אם הדבר מעורפל". אני מבקשת לומר, בבירור ולא בערפול, מילים שבהרגשה. שהרי את סך כל פועליה של האקדמיה ודאי יערכו, אף יעריכו, אחרים, ואילו אני מבקשת להסב את תשומת הלב אל העושים בלשון שאינם מקרב אנשי הלשון. אלו יושבי ועדות המינוח, המומחים, איש איש בתחומו, ובהם משפטנים ודיפלומטים, מהנדסי דרכים ויורדי ים, טייסים ומומחי אריגה, ספרנים ואנשי טכנולוגיה, רופאים, אנשי ביטוח ואנשי בנקאות, ולא מניתי את כולם, שלא חבל להם על זמנם – במשמע הפשוט והישן של "חבל על הזמן" – והם פורסים ממנו לטובת הלשון העברית ללא כל תמורה חומרית. ואל יקל הדבר בעינינו בעידן זה שלנו, שהזמן בו נפרט עד דקות ושניות, ואנחנו "מנצלים" אותו או "מבזבזים" אותו, ותמיד אין לנו דַי זמן; והוא שְׁווה כסף, הזמן. "זמן שווה כסף" – ביטוי שאימצנו לנו מתרבות אחרת, אותו ובמידה רבה את התרבות שהולידה אותו.

חברי ועדות המינוח, מלבד היותם מומחים במקצועותיהם, הם אוהבי השפה העברית.

מהיכרותי עם מקצת אנשי המקצועות שבועדות המינוח אני יודעת שלבד מהיותם מומחים במקצועותיהם הם אוהבי השפה העברית, ערים הם לצלילה ולמקצביה ולדיוקי משמעה, שאם לא כן מה טעם יבקשו להמיר חלקי ספינה לועזיים בעבריים או לעברת את מערכות ההפעלה של הרכבת או "לגיר" את

מנגנוני הבקרה של מטוסים? ומדוע ירצו להשגירם בפיהם של ימאים ושל מפעילי רכבות ושל צוותי אוויר ולהנחיל אותם לצעירים שיבואו, שעדיין אין בפיהם הרגלי לעז של מקצועם ואפשר להרגילם לעברית?
לא להציל את העברית מן הלעז הם מבקשים, כי אם לשמור על כבודה, שהוא כבודנו. להראות כי מה שהלועזית, בעיקר האנגלית, יודעת לקרוא שמות לדברים, גם העברית יודעת. ושמילוי הַחֶסֶר של מונחים בעברית הוא סימן להתערותנו בעולם המודרני ולא להפך.

מילוי החֶסֶר של מונחים בעברית הוא סימן להתערותנו בעולם המודרני ולא להפך.

ואני מזהה אצלם, אצל יושבי הוועדות, המתמידים, את אותו דבר טוב, אִמְתִּי, לא שחצני ולא מלגלג – עלינו ועל שפתנו. אני אפילו מַעֵזָה לומר שהם עושים במלאכה מתוך תחושה מסוימת של שליחות. שליחות – מילה כבדה, אני יודעת, וכבר זרה היא במקומותינו. כמעט כמו ציונות – בלי מירכאות, כמוֹבן, או כמו "עבודה עברית". איך קרה שמילים שהיו פעם במרכז הווייתנו רחקו מאתנו.

שכרם הגלוי לעין של המתמידים הללו על עשייתם הוא המילונים למונחים מקצועיים – אלה שכבר נולדו ואלה שעתידיים להיוולד, והם מחזיקים מילים עבריות ישנות וחדשות ומחודשות, למונחי התחבורה האווירית והתחבורה היבשתית, למונחי הנדסה כימית, פיזיקה מודרנית, אריגה, בנקאות, טכנולוגיית המידע, מוסיקה ועוד.

כך התעשרנו ב**חסָרָה** (debit balance) מתחום הבנקאות, ב**מְשָׁגוּחַ** (מוניטור) מתחום האלקטרוניקה, ב**גְמֵרָה** (border) מתחום האריגה, ב**רֶכְכֶּת רוֹכֶּנֶת** (tilling train) וב**חֲשׂוּמֹלֶת** (catenary) בתחבורה המסילתית, ב**מְדָרְג** (הייררכייה) מתחום המנהל הציבורי, ובמילים רבות אחרות. כולן נוצרו בוועדות המינוח המקצועיות. והן כולן בהירות, וקשורות בקשרי משפחה לשוניים עם מילים קיימות בשפתנו.

מדי פעם בפעם נשמעים בציבור קולות של תגובה, יש המבכרים ויש המלעיזים. מלעיזים תרתי־משמע – מכאן מעדיפים להשאיר את המילים בלעזן ומכאן מדברים בגנותם של המבקשים "לגיירן". שהרי באווירה של "פתיחות" אנו חיים. פתיחות – מילה נסחרת בשוק המילים שלנו. אין היא מכוונת חלילה אל היכולת להקשיב לזולת, אף לא אל הסובלנות, אבל בשמה, כך נדמה, יש מי שנכונים לקבל כמעט מכל הבא ליד, במיוחד אם הוא באנגלית.

ונמצא מי שכתב לוועדה למונחי הימאות ושאל מדוע מונחים ימיים לועזיים, השגורים בפי מיליוני שייטים ברחבי תבל, אינם טובים דיים לקומץ שייטים ישראלים, שאל והשיב: "המצאת שמות יהודיים" הוא כותב "נובעת מתסמונת גלותית וטרום־מדיניתית, כאשר חיפשנו סממנים ייחודיים להבלטת

קיומנו", כיום, לדעתו, היא נובעת בעיקר מן הצורך "להצדיק את קיומן של ועדות לשון שונות ומשונות הצצות חדשות לבקרים". תשובתם של יושבי הוועדה "המשונה", כלשונו, אשר דבריו מכוונים בעיקר אליה, הייתה המשך פעילותם המסורה עד השלמת המילון למונחי הימאות.

על שכרם הסמוי מן העין של יושבי הוועדות, אנשי המקצועות השונים, אפשר לומר ברוח הימים האלה שלא זו בלבד שהם "דלוקים" על העברית, אלא אף "נגנבים" עם כל מונח חדש או מחדש שהם היו שותפים ביצירתו או בהתאמתו לצורכי המשתמשים בו. ואם ננקוט את המילים המתגלגלות ברחובותינו – שהן מגלגלות משמעות – פושטות משמע ולובשות משמע, כי אז אפשר לומר עליהם ש"חבל להם על הזמן" במשמע האפנתי הנוכחי של הצירוף, כלומר, הם נהנים.

אשר לצירוף הזה עצמו, נראה בעיניי ראוי להעיר שמבלי משים אפשר שהוא מחזיר למושג 'זמן' את המשמעות שהעולם המודרני גזל מאתנו; כוונתי לזמן הפנימי, החווייתי שלנו, שאיננו ניתן לכימות ואשר אותו אין "מנצלים" ואין "מבזבזים" והוא איננו שווה כסף. יישר כוח לעושים בעברית, לכולם.

ד"ר קציעה כ"ץ היא חברה בוועדות מינוח רבות.

מאגר המונחים

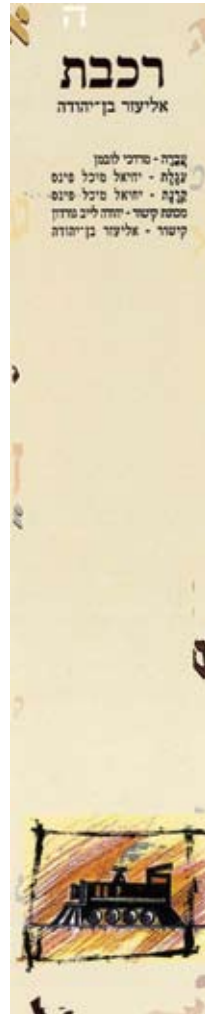
מאגר המונחים של האקדמיה ללשון העברית עומד לרשות הציבור במרשתת כמעט עשור. המאגר מנגיש לציבור הרחב את המונחים שקבע ועד הלשון ושקבעה האקדמיה ללשון – למעלה ממאה אלף מונחים – ותורם תרומה עצומה להפצתם ולשימושם. מתרגמים, אנשי מקצוע, סטודנטים וכל דורש מוצאים במאגר המונחים חלופות תקניות למילים לועזיות.

המאגר הממוחשב הוא כלי עזר ראשון במעלה למלאכת המינוח שנעשית בוועדות המינוח המקצועיות ובמזכירות המדעית של האקדמיה. בעתיד הוא ישמש תשתית למילון התקן של האקדמיה ללשון העברית.

כ־125,000 מונחים נקבעו באקדמיה בוועד הלשון לפניו, והם פורסמו בכ־230 מילונים ורשימות מונחים – כולם עומדים לרשות הציבור במאגר המונחים במרשתת.

רשימת המונחים הראשונה "מונחי חשבון" התפרסמה בשנת תרע"ב (1912), לפני כ־100 שנה. ברשימה 120 מונחים, ובהם: **אַרְבַּע מְלֻאָכוֹת הַחֶשְׁבוֹן, חֲבוּר, חֲלוּק, חֲסוּר, כְּפֶל, אַחְדָּת וְר' אַחְדוֹת, שְׁכָרִים עֲשׂוּרִים.**

המילון האחרון שאושר באקדמיה הוא מילון למונחי הביולוגיה הכללית, המחזיק 2,730 מונחים, ובהם **צִוְתָאוֹת** (סימביוזה), **תְּשֻׁנִית** (מוטציה), **יֶצֶר בְּסִיסִי** (אינסטינקט), **יְצוּרָה** (biota), **אֶבְקוֹעַ** (hatchling).

המונח trigger במאגר המונחים

המעייין במאגר יוכל לבחור את החלופה המתאימה לו לפי ההקשר המקצועי או לפי טעמו. בשימוש הכללי אפשר להשתמש בפעלים כגון 'הצית', 'חולל', 'עורר'.

מי שרוצה לדעת מה קבעה האקדמיה תמורת המילה trigger (מילולית 'הדק') ימצא בהקשת כפתור את התשובה לכך: מגוון מונחים במילונים מקצועיים שונים המסודרים מן החדש לישן: **מְזַנֵּק, מְחוֹלֵל, הֶדֶק, מִתֵּר, פֶּטֶר**. נעיר כי האקדמיה החליטה במכוון שלא לקבוע חלופה אחת למילה זו, שהרי trigger אינה אלא מילה מטפורית.

האקדמיה ללשון העברית
THE ACADEMY OF THE HEBREW LANGUAGE
מאגר המונחים Hebrew Terms Database

ערך לועזי:

מילון	ערך לועזי	מונח לועזי	מונח עברי
2009	trigger	trigger	סַנֵּק
2007	trigger	disaster trigger	מְחוֹלֵל נֶזֶק
2007	trigger	disaster trigger	מְחוֹלֵל נֶזֶק
2002	trigger	trigger	סַנֵּק <small>אשר בחט"ו.</small>
1997	trigger	bistable trigger circuit, bistable circuit, flip-flop	סַעֲלֵל הַנְּקָה דו-יָצִיב, סַעֲלֵל דו-יָצִיב
1997	trigger	monostable trigger circuit, monostable circuit	סַעֲלֵל הַנְּקָה חֵד-יָצִיב, סַעֲלֵל חֵד-יָצִיב
1997	trigger	trigger circuit	סַעֲלֵל הַנְּקָה
1993	trigger	trigger	סַנֵּק
1992	trigger	trigger	הֶדֶק
1970	trigger	launching trigger	מִתֵּר הַשְּׁקָה*
1970	trigger	to trigger	הַצִּיר
1970	trigger	trigger circuit	סַעֲלֵל נֶזֶק
1942	trigger	trigger action	הַפְּרָצוֹת הַתְּנוּכָה <small>(מפוזר ומלסיים, חז"ן)</small>

[חזרו לראש הדף](#)

שלום

אחזור ערך

אחזור תיבה

אחזור שורש

אחזור ערך לועזי

אחזור תיבה אנגלית

אחזור תיבה לטינית

הצגת מילון

חשוב

עזרה

על אודות

לאתר האקדמיה

מונחים לדיון

שופט הכדורגל

בוועדה למונחי המשפט – שחברים בה בלשנים מקרב חברי האקדמיה, שופטים, עורכי דין ומשפטנים בעלי שם – יוחד דיון בשאלה אם לקבוע מונח נפרד ל**שופטים** במשחקי הספורט ובתחרויות אחרות.

אל הוועדה הגיעו פניות חוזרות ונשנות בבקשה להבחין בין נושאי משרות המובחנות ביסודן: שופטים בבתי המשפט מחד גיסא ושופטים בתחרויות ובמשחקים מאידך גיסא. לדעת הפונים, ייחוד השם **שופט** לשופטים בבתי המשפט בלבד יחזק וישמר את מעמדם. המחזיקים בדעה זו טענו שתפקיד השופט בספורט שונה לחלוטין מתפקיד השופט בבית המשפט: לפני שופט הספורט אין מתקיים דיון; הצדדים אינם שוטחים לפניו את טענותיהם וראיותיהם; על שופט הספורט להכריע על-אתר, ואין ערעור על הכרעותיו. ואמנם לשונות רבות, דוגמת אנגלית, צרפתית, איטלקית, ספרדית וערבית, מבחינות בין שני בעלי התפקידים. למשל באנגלית שופט בית המשפט הוא **judge** ושופט הספורט הוא **referee** או **umpire**. שופט הספורט הוא למעשה **פוסק**, ומונח זה אכן נקבע באקדמיה בכמה ענפי ספורט במונחי תרבות הגוף (תשי"ח-תשכ"ח, 1958-1968), ולצדו נקבע המונח הרווח עד היום **שופט**. כידוע המונח **פוסק** לא התקבל, אולי מפני שהיה שמור לפוסקים מתחום אחר – פוסקי ההלכה.

הוועדה למונחי המשפט דנה בסוגיה פעמים אחדות. כשהתגבשו ההצעות – ובראשן **שֹפֵט** או **פֶּסֶקָן** – הוזמנו לשיבת הוועדה גם נציגים מתחום הספורט. הללו הציגו חזית כמעט אחידה נגד קביעת מונח חדש, וטעמיהם עמם: אמנם התפקידים שונים אך יש להם גם מכנה משותף, למשל הסמכות להטיל עונשים; בעלות שופט הכדורגל או הכדורסל למגרש, עליו להיות סמכותי ככל שיוכל. אם תתערער סמכותו, יתקשה למלא את תפקידו, והתואר **שופט** מסייע לו ליצור את הסמכות הדרושה. עוד נטען שהשם **שופט** מושרש בציבור מכדי לשרשו. יתרה מזו, המונח **שופט** כבר בא במונחי ההתעמלות של ועד הלשון משנת תרצ"ז (1937) וכאמור גם במילוני האקדמיה, ומשמש בסעיפי החוקות של התאחדות הכדורגל, התאחדות הכדורסל וכיו"ב. היה מי שסבר שמלכתחילה היה ראוי להבחין בין שני התפקידים, אך משעה שמונח אחד משמש לשניהם, אין מקום לחשוש לטעויות. הציבור מבחין בין שני סוגי השופטים, והחשש פן יבלבל ביניהם יש לו אחיזה מועטה במציאות. לעומתו גרס אחד מאנשי הספורט שאפשר וצריך לשנות את שם שופט הספורט, ואף הציע לכנותו **קֶבֶץ**. בסופו של דבר הוחלט להשאיר את המצב בעינו. כן הוסכם שאם בעתיד תועלה הצעה שובת לב, ישוּבו חברי הוועדה ואנשי הספורט ויתכנסו לדון בנושא.

נווטן

מכשיר הניווט הקרוי בפי רבים בראשי התיבות הלועזיים GPS, זכה לשם עברי: **נְוִטָן**. ראשית נשאל מה רע ב-GPS השגור כל כך. זאת לדעת: ראשי התיבות הללו – שמשמעם **global positioning system**, ובעברית 'מערכת איכון עולמית' – משמשים לציון טכנולוגיה רבת יישומים. הנווטן הוא רק אחד מהם. יישום מוכר אחר הוא **אַפָּן**, מכשיר המזהה את מקומו של דבר (אַפָּן ואֶפּוֹן, גזורים מן אי־כֶּ(א)ן = הִיכָן).

לפני חברי האקדמיה עמדו שתי הצעות: האחת – לחדש מילה, **נְוִטָן**. האחרת – להשתמש במילה קיימת, **נָוֵט**. שתי המילים יפות לציון מכשיר – **נְוִטָן** על דרך **מְזַגֵּן**, ו**נָוֵט** על דרך **סִפָּק**, **קָבֵל**, ו**סָת**, **מְדָד**. המצדדים ב'נווט' סברו שאין צורך בבידול בין המכשיר לאדם המנווט, שהרי שניהם עושים את אותו הדבר עצמו, ואף ייתכן שיגיע היום ולא יהיה צורך בנווטים בשר ודם. המצדדים ב'נווטן' סברו שההבחנה דווקא נחוצה, ויעיד הצירוף 'טייס אוטומטי' שנדרש בו שם התואר 'אוטומטי' כדי לבדלו מן הטייס בן האנוש.

המילה **נווטן** זכתה בתמיכת הרוב, וזה אפוא שמו הרשמי של מכשיר הניווט.

על שמות עבריים לרכיכות של ארץ ישראל יוסף הלר

לקבוצות גדולות של רכיכות (צדפה, שבלול), ואילו איש שמירת הטבע יעדיף שם עברי נפרד לכל אוכלוסייה מקומית של כל מין מקומי (סְהָרֹנִית יַרְדֵן לְבָקְנִית). אם כן, אל מי נכוון בקביעת השמות העבריים?

אוכלוסיית היעד לשימוש בשמות עבריים צריכה, לדעתי, להיות בני נוער חובבי טבע. הם יודעים מהם חלזונות וצדפות ואף יודעים שאלה מתקבצים לקבוצה גדולה יותר – הרכיכות, אך אין הם מכירים את כל סוגי החלזונות והצדפות. צעירים ונלהבים הם מרימים חילזון בטבע ושואלים "איזה חילזון הוא זה?" ובתשובה הם צריכים לשמוע שם עברי קצר, חינני וקליט. הציבור הרחב, מחברי ספרים למיניהם, סטודנטים, חובבים – על כל אלה לאמץ את השם העברי העונה על צורכיהם של חובבי הטבע הצעירים.

על הציבור הרחב לאמץ את השם העברי העונה על צורכיהם של חובבי הטבע הצעירים.

נקודת מבט זו הנחתה את ועדת הזואולוגיה בקביעותיה, ועל פיה נבחרו שמות עבריים שאני מכנה אותם שמות של "הבנת" ושמות של "למה". שם של "הבנת" הוא שם שיש בו פיסה קטנטנה של מידע על הרכיכה ואורחות חייה והוא משקף את

הטבע של ארץ ישראל, בדומה לעתיקותיה, הוא חלק מן המורשת הלאומית אשר אנו, תושבי ישראל, מופקדים על שימורה. אחד הכלים שלנו בשימור הטבע הוא מתן שמות עבריים לקבוצות השונות של עולם הטבע. כך אושרה באקדמיה רשימה של 800 שמות עבריים לרכיכות – זו הקבוצה הכוללת את החִלְזוֹן, הצְדָפָה, הַתְּמָנִן והַרְיוֹנָן.¹

ברכיכות נפגשים כבר בגן הילדים: הגנת מביאה שבלולים לפעוטות כדי שיתבוננו בהם כאשר הם אוכלים, גדלים ומטילים ביצים; אנו פוגשים בהן שוב בבתי ספר שדה: המדריך מראה לבני נוער חלזונות וצדפות בטבע; ושוב – באוניברסיטה: סטודנטים מנתחים רכיכות ודנים בבעיות האבולוציה של הקבוצה.

אחד הכלים שלנו בשימור הטבע הוא מתן שמות עבריים לקבוצות השונות של עולם הטבע.

קהל הבאים במגע עם הרכיכות הוא אפוא רחב ומגוון, ועל כן הדרישה לתת להן שמות עבריים פנים רבות לה. אספן הקונכיות והפרופסור יעדיפו שם עברי דומה או זהה לשם המדעי או שהוא בבואה מדויקת שלו (אוֹפִי־טוֹבְרִינְכִיָה או בתרגום אַחוּר־זִימְנִיִים), הגנת והמורה יסתפקו בשם כולל

1 על פי השיטה המדעית ממלכת החי מדורגת לשש דרגות (בסדר עולה): מין, סוג, משפחה, סדרה, מחלקה (למשל חלזונות, צדפות, תמנונים) ומערכה (למשל רכיכות). מערכת הרכיכות מתחלקת לשמונה מחלקות, ולאחת מהן – מחלקת החלזונות, משתייכת תת־מחלקת השבלולים. בקבוצת השבלולים כל פרט הוא דו־מיני.

מה שעייני חובבי הטבע רואות בהתבוננות בה בטבע. למשל, מידע על המבנה הייחודי של הסוג: **זֵרִית** – חילזון המצויד בזר של זימים הנישא על הגב; **סומון** – חילזון חסר עיניים; מידע על בית הגידול: **סְלֵעוֹן** – שוכן בינות לסלעים; אורחות ההזנה שלו: **קְטִלְמָג** – שוכן על אלמוגים ומשמידם; או התנהגותו: **רִיָּךְ** – מפריש כמויות עתק של ריר. שם של "למה" הוא שם המתבאר לחובבי הטבע הסקרנים מתוך ההסבר שהם נחשפים לו וממנו הם לומדים להכיר את בעל החיים. למשל, **עֵלְעֵלִית** – חילזון שוכן ים הניזון מאצות ואוכל את האברונים מטמיעי האור שבהן, אך במקום לעכל אותם הוא שותל אותם בגבו וכאן הם ממשיכים להטמיע במשך חודשים רבים, כאילו הם בתוך עלה; **דְּקוֹסְטִית** – חילזון שוכן יבשה, תיאר אותו בפעם הראשונה עמנואל דקוסטא (1717-1791), מזכיר האגודה המלכותית למדע בבריטניה והיהודי הראשון שעסק בחקר קונכיות. דקוסטא מעל בכספי האגודה וכדי להשיב את כספי המעילה הוא נשא הרצאות בתשלום, וכך עלה בידו לשלם את חובו ולצאת לחופשי. יש בסיפור הזה ניחוח מתובל – והשם נקלט.

לעתים טבענו שם עברי לסוג על ידי תרגום שמו המדעי, המבטא את אורח החיים או את מבנה הגוף של הסוג. למשל, הסוג *Coralliophila* הוא חילזון השוכן על אלמוגים בלבד, כמשתקף בשמו המדעי, ומכאן שמו העברי – **אַלְמָגָן**. הסוג *Punctum* הוא חילזון השוכן על עלי שלכת וגודלו כגודלה של נקודה, כפי שעולה מן השם המדעי, ומכאן בעברית – **נְקֵדִית**. אולם בדרך כלל מתרגום השם המדעי לעברית יתקבל שם חסר פשר. למשל, השם המדעי של הסוג *Microxeromagna* תרגומו 'מִגְנָה־קטנה־יבשה'. במקרה הזה טבענו את השם **בְּרֶשְׁנִית** – בגלל הזיפים שעל פני הקונכייה.

קדמו לנו במתן שמות עבריים לרכיכות אשר ברש, יהושע מרגולין, נחום שלם ואחרים. שילבנו ברשימה שלנו את השמות שנקבעו לפנינו בכל מקום שהיה אפשר. אם שמות עבריים אלו יעזרו לקרב את בני הנוער אל הטבע של ארץ ישראל – השגנו את מטרטנו.

פרופ' הלר הוא חבר הוועדה למונחי הזואולוגיה ומומחה לרכיכות.

מעבודת הוועדה למילים בשימוש כללי

אַקְוָה – "אקוויפר"

עם גבור העניין של הציבור במצוקת המים חדר לשימוש הכללי המונח **אַקְוִיפֶר** (aquifer), והוא גורר עמו שיבושי הגייה לרוב. לאחר התלבטות החליטה הוועדה למילים בשימוש כללי לקבל עליה מציאת חלופה עברית למונח, בהסתייגות שאין היא נכנסת לעובי הקורה של מערכת המונחים המדעית.

אשר למונח המדעי – מדובר בשכבת סלע שיש בה חללים והמים נאספים בהם או זורמים בהם. שכבה זו מצויה מעל שכבת סלע אטומה (הקרואה אַקוויקלוד – aquiclude). בארץ יש כמה אקוויפרים: אקוויפר ההר (ובו אקוויפר רדוד ואקוויפר עמוק), אקוויפר החוף והאקוויפר הנובי.

בעבר קבעה האקדמיה מונח עברי תמורת **אקוויפר** בדרך של תרגום מילולי למונח הלטיני: **נושא מים**. אבל מונח זה אינו יפה לשמש בצירופי סמיכות (כגון "נושא מים ההר"). בציבור מוכר הצירוף **מאגר מי תהום**, אך גם הוא אינו נוח לצרף אליו סומכים ושמות תואר (כגון "מאגר מי תהום ההר").

בדיון הראשון בוועדה הועלו הצעות מן השורש קו"י (במשמע אַסָּף, כינס, בעיקר מים, כגון "מקווה מים", "אגן היקוות"). בתחילה הוצעו **שכבת היקוות**, **מְקִינִית**, ובהמשך **אַקְוָה**. אף שהמילה **אקווה** דומה מאוד ל־aqua הלטינית (שפירושה 'מים', כגון במילים **אקווריום**, **אקוורל**) – זו מילה עברית (מן השורש קו"י, בעלת תחילית אל"ף). את המילה **אַקְוָה** יש להגות בהטעמה מלרעית. צורת הרבים: **אַקְוֹת**, צורת הנסמך: **אַקְנֵת** (כגון אַקְנֵת ההר).

המונח אושר במליאת האקדמיה בשנת תש"ס (2000).

פתוח בר־קיימה, קיימות, רשות מקיימת (סביבה)

בסוף שנות התשעים של המאה העשרים הונחה על שולחן הוועדה למילים בשימוש כללי בקשה לדון במונח **פיתוח בר־קיימה** (sustainable development) שכבר פשט בשימוש, ובמונח המופשט שיש לגזור ממנו. פיתוח בר־קיימה הוא פיתוח העונה על צורכי הדור הזה בלי לפגוע במשאבים הנחוצים לסיפוק צורכיהם של הדורות הבאים. במונח יש אפוא שניוּת – מצד אחד פיתוח ומצד אחר שימור – ובזכותה אפשר ללכד סביב המונח הן יזמים ומפתחים הן אנשי איכות הסביבה. בשם המופשט **sustainability** מודגש ביתר שאת ההיבט של שימור המשאבים לדורות הבאים.

בוועדה הסתייגו מן השימוש ב**בר־קיימה** בהקשר זה, שכן בר־קיימה (או בר־קיימא) משמעו 'שיש לו קיום' והיפוכו 'בן־חלוף'. במקורותינו הביטוי משמש אף לציון ולד חי ובריא (לעומת יָפַל). אם כן, המשמעות שניתנה לו בצירוף **פיתוח בר־קיימה** אינה עולה בקנה אחד עם המשמעות הרגילה. בוועדה הוצעו הצעות אחרות ובהן: **פְּתוּחַ מְקַיֵּם**, **פְּתוּחַ אֲשִׁישׁ**, **פְּתוּחַ מְשֻׁמֵר**, **פְּתוּחַ מְתַקֵּם**. אבל כשהתברר שהמונח 'פיתוח בר־קיימה' כבר רווח מאוד במסמכים ובפרסומים של משרדי הממשלה ושל גופים אחרים – המליצה הוועדה לאמצו.

בעקבות שם התואר הוצע **קיימות** למונח המופשט, אף על פי שמונח זה נקבע בעבר במשמעות שונה במקצת: **durability** ('היכולת להתקיים זמן ממושך עם שמירה על התכונות והכושר המקוריים'). למרות ההסתייגויות אושרו שני המונחים **פְּתוּחַ בְּר־קִימָה** ו**קִימָה** במליאת האקדמיה בשנת תש"ס (2000).

בשנים האחרונות התרחב מאוד השימוש בשם התואר, ועתה מדובר לא רק ב'פיתוח בר־קיימה' אלא גם בגופים הדוגלים בגישה זו ובארגונים המאמצים אותה. ברור שצירופים כגון "קהילה בת־קיימה" או "ארגון בר־קיימה" אינם מביעים נכונה את הרעיון, וכך החל לשמש שם התואר **מְקַיֵּם**: 'קהילה מקיימת', 'ארגון מקיים'. שם תואר זה עדיף כאמור מן הצירוף 'בר־קיימה'. לפיכך החליטה האקדמיה בשנת תשס"ט (2009) להוסיף לצד 'בר־קיימה' את שם התואר **מְקַיֵּם (סְבִיבָה)**, כגון **פְּתוּחַ מְקַיֵּם (סְבִיבָה)**, **רְשׁוּת מְקַיֵּמַת (סְבִיבָה)**, **תְּכָנוּן מְקַיֵּם**.

מבחר מחידושי האקדמיה

כשאומרים "אקדמיה" עולה בראשם של רבים רשימה של מילים חדשות, המוכרות בעיקר מחידוני טריוויה וממבחנים פסיכומטריים. אולם האמת היא שמונחים רבים כבר נקלטו בלשונונו, ואין יודע מי חידשם ומתי חודשו.

כך למשל, איך יכולנו לחיות היום בלי המילים:

עצומים, הפְּרָטָה	נטור, צְנֵתוּר	דרג, מְדָרָג	חד־סְטְרִי, דו־נְתִיבִי	מתג, נְתִיךְ
שרוּתֵי הַסְּעָדָה	עיוֹר, אֲשָׁרוּר	צָג וּמְצָג	מְרִבִּי, מִיִּטְבִּי	מְחִית, פְּרִיךְ
שְׂדָלָה, מְשׁוּב	קְלָטָה, תְּשָׁדִיר	יְקָרָה, חֲלוּפָה	מְכוּלָה, מְסַעֵף	תְּחֻלָּה, מְחֻלָּף
מְסוּעַ, מְסוּף	תְּקֵלִיטוֹר, תְּמָסִיר	מְתוּהָ, תְּחֻלּוּפָה		

וכבר הולכות ונקלטות המילים האלה:

קְרִימוֹן, זְמֵרִיר	טְכְּנֹלֹגְיָה עֲלִית	חֲבֵרַת הַזֶּזֶק, מְסֵרוֹן	מְדַגֵּשׁ, מְצַבֵּעַ
שְׁלֵטוּט, תְּסָקִיר	מְרְכוּל וּמְרְכוּלִית	יְעַפֵּת, חֲשָׁכוֹן	צְמִיגָה, מְגַבֵּה

ויש תקווה שבעתיד ייקלטו גם המילים הצעירות יותר:**

מוֹפְיָנִים, מְדַגְנִים	תְּקָרִישׁ וּתְחַפִּיף	מְצָלָה, פְּנָדָה
פְּרָצוּפוֹנִים, צְמוּדוֹנִים	בְּסִיס אֶפּוֹר, תְּקֵלִיף	יְחַדָּה וּנְגַדָּה
אֶגְבוּר, שְׁחוֹר	רוֹפֵא צוֹעֵר	מְאֶסְדֵּר וְאֶסְדָּרָה
מוֹזְאוֹן קְטוֹר	מְדוּד, הֶחְכֵּר	עֲמִיל וְחֶסְרָה

* המילים הלועזיות: פרומו, ג'נגל, זאפינג, review, היי-טק, סופרמרקט, מינימרקט, חברת SMS, start-up, ג'ט לג, בלקאאוט, מרקר, טוש, פנצ'רייה, ג'ק.
 ** המילים הלועזיות: cereals, muffins, אמוטיקונים, טייץ, ג'ל (לשער), שמפו, make-up, פילינג, מנגל, פאוץ', קואליציה ואופוזיציה, סינרגייה, reaching out, סט'ר, benchmarking, ליסינג, רגולטור ורגולציה, ברוקר ואוברדרפט.